

Також, відповідно до роз'яснень Міністерства соціальної політики, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо: є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини; ще не минув розумний період (зазвичай принаймні 2 роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили.

Отже, якщо діти, які залишилися без батьківського піклування через воєнні дії, не перебувають на відповідному обліку, розпочати процедуру їх усиновлення неможливо. Відповідно процесуально у судах усі процедури щодо усиновлення на період дії воєнного стану призупинені. Усиновлення у повній мірі буде дозволено після закінчення війни. Відповідно окреслені у даній науковій роботі нами питання стосовно розвитку сімейних форм виховання та захисту прав дітей, які залишилися без батьківської опіки, потребують ґрунтовного вивчення, а також потребує окремого опрацювання практика тимчасового влаштування таких дітей у сім'ї громадян України.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини ООН: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>.

3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#n2>.

УДК 342.78

Валентина МИРОНЕНКО,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЄ СКЛАДНУ ЖИТТЄВУ СИТУАЦІЮ

Останні роки в нашій державі захист прав та інтересів дітей став одним із пріоритетних напрямків державної політики. Підтвердженням тому є реалізація таких важливих для захисту прав та інтересів дітей, охорони дитинства, заходів, як відмова від інституціонального утримання та передання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до сімейних (альтернативних) форм виховання: прийомної сім'ї, патронату, дитячого будинку сімейного типу та забезпечення їм права на сімейне, батьківське виховання; підтримка національного усиновлення; заходи, спрямовані на покращення функціонування малозабезпечених, багатодітних родин, вимушених переселенців, інших заходів, спрямованих на профілактику та усунення таких негативних явищ як соціальне сирітство та загальна руйнація інституту шлюбу та сім'ї.

Однак, все частіше доводиться вести мову про те, що значна частина українського суспільства, в тому числі – українських родин, опиняються в різноманітних, нажаль, несприятливих для розвитку сім'ї, належного виховання дітей, ситуаціях. Ці ситуації, як правило, зумовлені тими чи іншими обставинами, які на рівні законодавства закріплені, як складні життєві. В сенсі наведеного, хочемо підтримати позицію С. Стельмах, яка зазначає: зважаючи на економічні, соціальні, політичні виклики, значна кількість населення України піддається тим чи іншим факторам ризику, наслідки яких порушують чи загрожують порушити звичний для людини спосіб життя. Під впливом цих факторів виникає неузгодженість між зовнішнім і внутрішнім світом, а вироблені людиною типові способи поведінки перестануть працювати. Різке порушення відносної рівноваги зовнішніх і внутрішніх умов буття призводить до того, що людина виявляється в ситуації актуальної або потенційної загрози задоволенню своїх основних потреб і свого життя в цілому. Людині все важче змінити свої звичні поведінкові реакції. Вона переживає внутрішню катастрофу: для неї стає неможливим продовжувати усталений спосіб життя і самореалізуватися. В результаті «розпадається» уявлення людини про саму себе і свої можливості; втрачається сенс життя, вона переживає кризу, що впливає на виконання нею своїх основних батьківських, професійних, громадянських функцій [1, с. 135].

Чинним законодавством, зокрема Законом України «Про соціальні послуги» та Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» визначено причини, які можуть потягти за собою виникнення складних життєвих обставин. Це, зокрема, жорстоке поводження з дитиною (недбале ставлення до дитини, її бездоглядність, в тому числі залишення дитини в небезпеці, насильство); насильство в сім'ї, експлуатація дитини, втягування її у жебрацтво або протиправну діяльність, заохочення дитини до споживання алкоголю, наркотичних речовин; залишення дитини без батьківського піклування внаслідок розладу здоров'я батьків, осіб, які їх замінюють, направлення їх на довготривале стаціонарне лікування чи реабілітацію, зникнення батьків, осіб, які їх замінюють, без вісти, їхнє ув'язнення, постійна зміна проживання сім'ї, що призводить до погіршення стану здоров'я дитини, смерть батьків; проживання сім'ї у непридатних для життя умовах, тривалий конфлікт у родині; прояви девіантної поведінки дитини (асоціальної, кримінальної, аморальної, аутодеструктивної – суїцидальної); перебування дитини в екстремальній життєвій ситуації (в зоні міжетнічних чи міжрелігійних конфліктів, аварій, катастроф, збройних конфліктів, тимчасовою окупацією) тощо [2]. Також до дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, належать діти щодо яких встановлено або отримано інформацію про наявність (у тому числі ймовірно):

жорстокого поводження, у тому числі пов'язаного з: будь-якою формою рабства або практикою, подібною до рабства, зокрема продажем дітей та торгівлею ними, борговою залежністю, примусовою чи обов'язковою працею, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах; вчиненням

сексуального насильства стосовно дитини; використанням, вербуванням або пропонуванням дитини для зайняття проституцією, виробництва творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру; роботою, яка за характером чи умовами виконання може заподіяти шкоду фізичному або психічному здоров'ю дитини; використанням дитини в жебрацтві, втягненням її в жебрацтво (систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб); втягненням дитини у злочинну діяльність, залученням її до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин; діями, що призвели до виникнення обставин, за яких дитина стала очевидцем злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності особи; діями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, внаслідок якого дитина постраждала або свідком (очевидцем) якого вона була; діями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, в якому дитина є кривдником; вчиненням булінгу (цькування) стосовно дитини; вчиненням булінгу (цькування) дитиною;

загрози життю або здоров'ю, у тому числі пов'язаної з: незабезпеченням дитини належним харчуванням, необхідною медичною допомогою, відповідним для її віку доглядом; залишенням дитини віком до семи років або дитини у безпорадному стані (хворої, з обмеженням життєдіяльності тощо) в приміщенні, громадському або іншому місці без нагляду осіб, які досягли 14 років; залишенням дитини віком до десяти років більше ніж на півгодини на вулиці без відповідного для природно-кліматичних умов одягу або без дотримання відповідного для віку температурного режиму; залишенням дитини під наглядом осіб з наявними ознаками алкогольного чи наркотичного сп'яніння, перебування під дією психоактивних речовин, вираженого психічного розладу; невідкладним станом батьків дитини, що є прямою загрозою їх життю та здоров'ю або їх оточенню; обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій, збройних конфліктів тощо; наявною у правоохоронних органів інформацією про можливий та/або підтверджений факт вчинення злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності дитини, у тому числі викрадення, торгівлі дітьми [3].

Факт перебування дитини у складних життєвих обставинах установлюється за результатами оцінювання її потреб за формою, затвердженою Міністерством соціальної політики, у разі підтвердження умов чи обставин, що негативно впливають на життя, стан здоров'я, розвиток дитини та призводять до неналежного рівня задоволення її індивідуальних потреб відповідно до віку, статі, стану здоров'я, інвалідності, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної належності та етнічного походження. При цьому оцінювання потреб дитини, яка постраждала від жорстокого поводження, та/або життю і здоров'ю якої загрожує небезпека, у соціальних послугах проводиться після оцінки рівня безпеки такої дитини.

В чисельних наукових дослідженнях вказується: щороку декілька тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини.

Так, наприклад, лише у Вінницькій області на обліку служб у справах дітей перебуває 856 дітей, що опинились у складних життєвих обставинах. Серед них: 689 дітей у зв'язку із ухиленням батьками або особами, які їх замінують, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини; 5 дітей у зв'язку шкодою, заподіяною дитині та її сім'ї пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією; 1 дитина у зв'язку із втягненням у злочинну діяльність, залученням її до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин; 1 дитина у зв'язку із діями, що призвели до виникнення обставин, за яких дитина стала очевидцем злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності особи; 42 дитини у зв'язку із діями домашнього насильства, внаслідок якого дитина постраждала або була його свідком (очевидцем); 15 дітей у зв'язку із незабезпеченням дитини належним харчуванням, необхідною медичною допомогою, відповідним для її віку доглядом; 3 дітей у зв'язку із наявною у правоохоронних органів інформацією про можливий та/або підтверджений факт вчинення злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності дитини, у тому числі викрадення, торгівлі дітьми. Упродовж 3 місяців минулого року службами у справах дітей взято на облік 226 дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах, знято з обліку 40 дітей у зв'язку із усуненням умов та обставин, які стали підставою для взяття дітей на облік.

Отже, головними чинниками, які провокують складні життєві обставини називаються безвідповідальне ставлення батьків щодо виховання дітей, алкоголізм, агресивна поведінка батьків по відношенню до дітей, сімейні конфлікти, безробіття, хвороба батьків чи дітей, відсутність житла, трудова міграція [4, с. 9].

Цього року додалася війна...

Законом України (п. 15 ч. 1 ст. 1) «Про соціальні послуги», складні життєві обставини визначаються як обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно [2]. Первісна редакція закону містила таке поняття складних життєвих обставини як обставин, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем (сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість), життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

В юридичній літературі, найчастіше, складні життєві обставини визначають як особливі умови життєдіяльності людини, які є їй невідконтрольними та блокують можливості задоволення її базових

потреб та самореалізації [5, с. 28]. До того ж, складні життєві обставини характеризуються невідповідністю між тим, що людина хоче (зробити, досягти і т.п.), і тим, що вона може, опинившись в даних обставинах і маючи у своєму розпорядженні наявні власні можливості [6, с. 58].

Комплексно досліджуючи питання щодо поняття та змісту складних життєвих обставин, В. О. Рудяк, пропонує розрізняти такі їх ознаки:

- є особливим типом життєвої ситуації, яка досить часто пов'язується із певною подією та ситуацією, яка впливає на нормальне функціонування та стабільне життя особи у суспільстві;

- зазвичай виникають раптово, особа не може передбачити їх настання (виникнення) завчасно. Тобто виникнення тієї чи іншої ситуації є неочікуваним, а тому особа не готова до будь-яких змін у своєму житті;

- мають тимчасовий характер, тобто характеризується відповідним проміжком часу свого існування. Можна чітко визначити час виникнення складної життєвої ситуації (наприклад, початок хвороби особи, отримання статусу безробітного, втрата майна чи близької особи) та кінець складної ситуації, коли особа долає вказані проблеми та повертається до своєї нормальної життєдіяльності;

- супроводжуються в основному негативними емоціями, стресом тощо;

- при складних життєвих обставинах змінюється нормальне функціонування особи у суспільстві, порушується її життєдіяльність;

- досить часто складні життєві обставини співвідносяться із певним ризиком для життя людини, її здоров'я, впливають на її моральне, психологічне та психічне здоров'я;

- характеризується не тільки порушенням психоемоційного стану, а й втратою певного майна чи його частини. Тобто, при виникненні складної життєвої ситуації вплив негативних факторів може бути спрямований не тільки на порушення нормального функціонування особи з боку її психологічного та фізіологічного здоров'я, а й може супроводжуватися втратою відповідних матеріальних благ;

- особа не може самостійно подолати такі життєві обставини [7, с. 202–205].

Отже, під складними життєвими обставинами слід розуміти будь-яку складну ситуацію, яка призводить до порушення нормального порядку повсякденного життя особи чи сім'ї в цілому, і яка є наслідком негативних явищ і процесів, що мають місце, як у окремо взятій сім'ї, так і у суспільстві.

Збройна агресія росії проти України зумовила введення з 24 лютого 2022 року по всій її території воєнного стану.

Те, що відбулося в перші дні війни, і те, що відбувається нині в житті мільйонів українських громадян, безумовно призвело до виникнення вкрай складних життєвих обставин в мільйонах українських родин, в тому числі, родин, в яких виховуються діти. Війна – це завжди горе і біда, це – невинуваті смерті, це – втрати і матеріальні, і моральні, зруйновані душі.

Тому, військовий стан, наслідки, спричинені збройною агресією, поряд з іншими підставами, слід віднести до причин, які викликають складні життєві обставини, а особи, які опинилися в таких складних життєвих обставинах повинні отримати належний соціальний та правовий захист, гарантований державною своїм громадянам.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Список використаних джерел

1. Стельмах С. Профілактика складних життєвих ситуацій: концептуальні поняття. *Social Work and Edukation*. 2022. Vol. 9. № 1. С. 134–146.

2. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 (в редакції 27.04.2022). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Стор. 5. Ст. 73.

3. Про порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження. Постанова Кабінету Міністрів України № 585 від 01 червня 2020 р. *Офіційний вісник України*. 2020. № 57. Стор. 53. Ст. 1779.

4. Діти у складних життєвих обставинах. За заг. ред. А.Г. Зінченко. Київ : 2013. 284 с.

5. Грішин Є.О. Складна життєва ситуація як передумова формування резильєнтності особистості. *Вісник ХНПУ ім. Г.С.Сковороди*. 2021. Вип. 65. С. 25–41.

6. Черниш О.О. Поняття «складні життєві обставини» у міждисциплінарному вимірі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 6 (329). Ч. 1. С. 55–63.

7. Рудяк В.О. Щодо визначення характерних ознак поняття «складна життєва обставина». *Соціальне право*. 2019. № 2. С. 201–207.

УДК 347.615:342.78](477)

Анна САВЕЛЬЄВА,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук **Курдан Богдан**

ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Аліменти – це виплата за рішенням суду від одного з подружжя іншому у разі офіційного роздільного проживання або розлучення, або це виплата на потреби та утримання дитини. Ці виплати призначені для забезпечення фінансової підтримки чоловіка/дружини/дитини, який може бути фінансово нестабільним через розлучення. Це може бути призначено для того, щоб подружжя, могло продовжувати свій спосіб життя до розлучення, або щоб дати їм достатньо часу, щоб відновити фінансову